

Sygn. akt II CSK 651/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 lipca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Ireny S. – H. i Krystyny N.

przeciwko Jackowi B. – P.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 7 lipca 2011 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 26 stycznia 2010 r.,

- 1) oddała skargę kasacyjną;
- 2) przyznaje adwokatowi Krzysztofowi Ł. prowadzącemu Kancelarię od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego tytułem pomocy prawnej udzielonej pozwanemu w postępowaniu kasacyjnym kwotę 1.800 (jeden tysiąc osiemset) zł podwyższoną o stawkę podatku od towarów i usług;
- 3) nie obciąża pozwanego kosztami postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Aniela B. wystąpiła przeciwko Jackowi B.-P. z powództwem o uzgodnienie z rzeczywistym stanem prawnym treści księgi wieczystej KW Nr [...], prowadzonej przez Sąd Rejonowy dla nieruchomości zabudowanej położonej w B., składającej się z działek nr 105/1, 34/4 i 105/3, przez wpisanie w dziale II tej księgi w miejsce pozwanego (noszącego wcześniej nazwisko B.), powódki i pozwanego jako współwłaścicieli po ½ części.

W miejsce zmarłej w toku procesu Anieli B. do sprawy wstąpiły Irena S.-H. i Krystyna N., które w udziałach po ½ nabyły spadek po powódce. Domagały się wpisania ich jako właścioleek przedmiotowej nieruchomości w udziałach po ¼ części każda i pozwanego w udziale wynoszącym ½ część.

Sąd Rejonowy uwzględnił powództwo w oparciu następujące ustalenia faktyczne.

W czasie II Wojny Światowej Aniela P. została wywieziona do Niemiec na roboty przymusowe. Ówczesne władze niemieckie wystawiły dla niej paszport, w którym wpisano, że jest narodowości polskiej. W dniu 19 października 1945 r. w B. wyszła za mąż za Stanisława B. Akt małżeństwa został zarejestrowany w USC w M. pod numerem [...]. Małżonkowie nie zawierali umów majątkowych małżeńskich. W dniu 7 listopada 1947 r. Powiatowa Komisja Osadnictwa Rolnego nadała Stanisławowi B. na podstawie dekretu z dnia 6 września 1946 r. o ustroju rolnym i osadnictwie na obszarze Ziemi Odzyskanych i byłego Wolnego Miasta Gdańska (Dz. U. Nr 49, poz. 279 ze zm. – dalej jako dekret o ustroju rolnym i osadnictwie) gospodarstwo rolne w B. o obszarze 7.39 ha. Stanisław B. wpisany został jako jego właściciel w prowadzonej dla tej nieruchomości przez Sąd Rejonowy księdze wieczystej nr [...]. Po zdaniu gospodarstwa na rzecz Skarbu Państwa w zamian za rentę pozostała mu nieruchomość zabudowana stanowiąca działki 105/1, 34/4 i 105/3 o obszarze 0,52 ha, której własność nabył w całości na podstawie testamentu jego wnuk Jacek B.-P.

Na tej podstawie faktycznej, w oparciu o obowiązujące w dacie nabycia nieruchomości przepisy prawa rodzinnego, Sąd Rejonowy uznał że małżonkowie

pozostawali we wspólności majątkowej małżeńskiej i że przedmiotowa nieruchomości weszła do ich majątku wspólnego, przy czym za datę jej nabycia uznał dzień 7 września 1951 r. tj. datę wejścia w życie dekretu z dnia 6 września 1951 r. o ochronie i uregulowaniu własności osadniczych gospodarstw chłopskich na obszarze Ziemi Odzyskanych (Dz. U. Nr 46, poz. 340 ze zm.), stosownie do art. 2 ust. 1 i 2 tego dekretu. Sąd Rejonowy nie podzielił stanowiska pozwanego, że Aniela B. nie mogła nabyć własności nieruchomości, gdyż nie była obywatelką Państwa Polskiego. Na to, że nią była wskazuje bowiem wywiezienie jej jako obywatelki polskiej do Niemiec, otrzymanie przez nią odszkodowania za pracę przymusową, wystawienie jej przez polskie władze dowodu osobistego.

Zaskarżonym obecnie wyrokiem Sąd Okręgowy oddalił apelację pozwanego od powyższego wyroku. Odnosząc się do jej zarzutów, podważających fakt pozostawania przez Stanisława i Anielę B. w związku małżeńskim, wskazał, że jego zawarcie wynika z odpisu skróconego aktu małżeństwa, stanowiącego, zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2004 r. Nr 161, poz. 1688 ze zm. – dalej p.a.s.c.) jedyny dowód stwierdzonego w nim faktu. Przedmiotowy akt wydany został przez właściwy organ i w zakresie jego kompetencji (art. 244 § 1 k.p.c.) oraz został opatrzony pieczęcią USC i podpisem Kierownika USC. Oddalił zarzuty kwestionujące zaliczenie nadanego Stanisławowi B. gospodarstwa rolnego do majątku wspólnego małżonków B. wyrażając pogląd, że skutek nabycia prawa do majątku wspólnego małżonków wynika wprost z faktu nabycia rzeczy przez jedno z nich w dacie obowiązywania ustroju wspólności majątkowej. W związku z tym, jako pozbawioną doniosłości dla ustalenia przynależności nadanego Stanisławowi B. gospodarstwa do majątku wspólnego małżonków ocenił kwestię obywatelstwa Anieli B. Podzielił przy tym stanowisko Sądu Rejonowego że posiadała ona obywatelstwo polskie wskazując dodatkowo, że nawet gdyby – zgodnie z zasadą terytorialności – z racji miejsca urodzenia była obywatelką niemiecką, to obywatelstwo polskie nabyła przez zamążpójście, na podstawie art. 7 ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 20, Nr 7, poz. 4 ze zm.). Jako oczywiście bezzasadne oddalił zarzuty kwestionujące prawidłowość ustaleń

faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego apelacją wyroku, uznając je za własne.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Okręgowego pozwany przytoczył obie ustawowe podstawy zarzucając:

- 1) naruszenia prawa materialnego polegające na:
 - a) błędnej wykładni i niewłaściwym zastosowaniu art. 14 ust. 1 dekretu z dnia 6 września 1946 r. o ustroju rolnym i osadnictwie na obszarze Ziem Odzyskanych i byłego Wolnego Miasta Gdańska w zw. z art. 10 dekretu z dnia 6 września 1951 r. o ochronie i uregulowaniu własności osadniczych gospodarstw chłopskich na obszarze Ziem Odzyskanych przez uznanie, że nabywcą gospodarstwa rolnego mogła zostać powódka pomimo, że była obywatelką Niemiec, a dodatkowo nie przybyła na ten obszarze Ziem Odzyskanych w ramach akcji osiedleńczej;
 - b) naruszenie art. 21 § 1 k.r. i 31 § 1 k.r.o. przez ustalenie, że sporna nieruchomość weszła w skład majątku wspólnego małżonków, podczas gdy nie spełniając wymogów dekretu z dnia 6 września 1951 r. powódka nie mogła jej nabyć, a nadto nadanie nieruchomości w trybie dekretu miało charakter umowy darowizny, co pozwala jej przedmiot zaliczyć do majątku odrębnego Stanisława B.;
- 2) naruszenie przepisów postępowania mogące mieć wpływ na wynik sprawy tj:
 - a) art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. przez brak wskazania faktów, które Sąd Okręgowy uznał za udowodnione oraz przyczyn, dla których innym odmówił wiarygodności i mocy dowodowej,
 - b) art. 217 § 1 i 2 k.p.c. i art. 207 § 3 k.p.c. przez nieuzasadnione pominięcie dowodów w postaci niemieckich aktów urodzenia powódek, jako rzekomo spóźnionych, przez co pozwany został pozbawiony możliwości wykazania, że Aniela B. w okresie nabycia przez Stanisława B. przedmiotowej nieruchomości nie miała obywatelstwa polskiego i zakwestionowania prawdziwości paszportu wystawionego dla niej w 1942 r.;

- c) art. 244 w zw. z art. 252 k.p.c. przez uznanie, że przedłożony odpis aktu małżeństwa stanowi dokument urzędowy sporządzony w formie przepisanej i uznanie za jego odpis dokumentu opartego na kwestionowanym akcie zawarcia małżeństwa;
- d) art. 244 k.p.c. przez nieuwzględnienie dowodów z aktów urodzenia powódek, a w konsekwencji nieuwzględnienie domniemania wynikającego z tego przepisu.

Wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku, jego zmianę i oddalenie powództwa lub uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sporządzone z należytą starannością, zgodnie z wymogami art. 328 § 2, wnikliwe w zakresie przedstawionej w nim motywacji uzasadnienie wyroku Sądu Okręgowego pozwala bez jakichkolwiek utrudnień, także w zakresie objętym zarzutem jego naruszenia, poddać wyrok kontroli kasacyjnej, co powoduje bezzasadność tego zarzutu.

Na tle podstaw wniesionej skargi oraz motywów zaskarżonego wyroku, jako najdalej idąca, z punktu widzenia wpływu na treść rozstrzygnięcia, przedstawia się kwestia pozostawania przez Anielę i Stanisława B. w związku małżeńskim, której przesądzenie zgodnie ze stanowiskiem skarżącego czyniłoby zasadny wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa bez potrzeby rozpoznawania dalszych zarzutów skargi.

Sformułowany przez pozwanego w tym zakresie zarzut naruszenia art. 244 w zw. z art. 252 k.p.c. jest jednak nieuzasadniony.

Akty stanu cywilnego stanowią dokumenty urzędowe w rozumieniu art. 244 k.p.c.. Sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, w myśl art. 4 u.a.s.c., mają one charakter kwalifikowanego dowodu, którego przedłożenie w jakimkolwiek postępowaniu zwalnia zainteresowanego od obowiązku składania innych dowodów

dla wykazania stanu cywilnego. Taka moc dowodowa przysługuje także odpisom zupełnym, odpisom skróconym, wyciągom oraz wypisom tych aktów.

W świetle powyższego i przy uwzględnieniu ustalonych w sprawie odnośnych faktów, których kwestionowanie w podstawach skargi kasacyjnej jest niedopuszczalne (art. 398³ § 3 k.p.c.), nie ma podstaw by odmówić odpisowi aktu małżeństwa Anieli i Stanisława B. wydanego przez USC w M. mocy dowodowej dokumentu urzędowego.

Zgodzić trzeba się z przeprowadzonym przez Sąd Okręgowy wywodem prawnym prowadzącym do trafnego wniosku, że przedmiotowa nieruchomości stanowiła majątek nabyty w czasie trwania wspólności ustawowej, wynikającej z faktu zawarcia małżeństwa przez Stanisława i Anielę B.

Na podstawie art. art. X dekretu z dnia 29 maja 1946 r. – Przepisy wprowadzające prawo małżeńskie majątkowe (Dz. U Nr 31, poz. 197 ze zm.) prawo małżeńskie majątkowe stosuje się do powstałych po jego wejściu w życie stosunków majątkowych między małżonkami, chociażby zawarli oni małżeństwo przed tym dniem, a stosownie do jego art. XI (§ i i 2) małżonkowie, którzy przed dniem wejścia w życie prawa małżeńskiego majątkowego nie zawarli majątkowej umowy małżeńskiej, podlegają przewidzianemu w tym prawie ustrojowi ustawowemu dopiero po upływie roku od jego wejścia w życie. Według tej daty ocenia się stosunki majątkowe małżeńskie zależnie od czasu powstania ustroju ustawowego. Prawo majątkowe małżeńskie (dekret z dnia 29 maja 1946 r. Dz.U. Nr 31, poz. 196 ze zm.) weszło w życie w dniu 1 października 1946 r. Małżonkowie B. podlegali więc ustrojowi ustawowemu poczynając od 1 października 1947 r.

Ustrojem ustawowym na gruncie tego prawa był ustrój podziału dorobku przewidujący w czasie jego trwania podział majątku każdego z małżonków na majątek osobisty (określony w art. 16) i majątek dorobkowy (wymieniony przykładowo w art. 17 § 2), Przedmioty nabyte w czasie jego trwania należały do majątku dorobkowego, jeżeli na mocy wyraźnego przepisu nie podlegały zaliczeniu do majątku osobistego. Z chwilą ustania tego ustroju, majątki dorobkowe obojga małżonków podlegały zsumowaniu, tworząc wspólną masę, która ulegała podziałowi po połowie między małżonkami.

Z chwilą wejścia w życie Kodeksu rodzinnego – ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. (Dz. U. Nr 50, poz. 308 ze zm. – dalej k.r.) ustrojem ustawowym stała się wspólność dorobku (wspólność ustawowa). Przepis art. 21 § 1 kr stanowił, że prawa majątkowe nabyte przez któregokolwiek z małżonków w czasie trwania małżeństwa i stanowiące jego dorobek są wspólnym majątkiem małżonków. Przepisy Kodeksu rodzinnego o wspólności ustawowej miały zastosowanie do istniejącego w chwili jego wejścia w życie (1 października 1950 r.) majątku dorobkowego powstałego kiedykolwiek po zawarciu związku małżeńskiego (art. XVIII ustawy z dnia 27 czerwca 1950 r. – Przepisy wprowadzające kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 50, poz. 309).

Wraz z wejściem w życie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – ustawa z dnia 5 marca 1964 r. (Dz. U. Nr 9, poz. 59 – dalej kro) wprowadzony nim ustrój wspólnoty majątkowej stawał się ustrojem ustawowym dla małżeństw już zawartych, o ile nie podlegały ustrojowi umownemu lub przymusowemu (art. V ustawy z dnia 5 marca 1964 r., przepisy wprowadzające kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. Nr 9, poz. 60 – dalej p.w.k.r.o.). Jeżeli w chwili wejścia w życie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stosunki majątkowe między małżonkami podlegały wspólności ustawowej w rozumieniu kodeksu rodzinnego z 1950 r., to składniki majątku małżonków istniejące w chwili wejścia w życie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego należały od tej chwili do majątku wspólnego albo do majątku odrębnego stosownie do przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (art. VIII p.w.k.r.o.). Na podstawie tych przepisów, w nieznacznym jedynie stopniu zmieniających dotychczasowe unormowania o składzie majątku wspólnego nie uległa zmianie przynależność przedmiotowej nieruchomości do tego majątku.

W tym stanie rzeczy uprawniona jest ocena Sądu Okręgowego, że nabyte na własność pod rządami Kodeksu rodzinnego przez Stanisława B., pozostającego w związku małżeńskim z Anielą B., gospodarstwo rolne nadane mu wcześniej na podstawie dekretu z dnia 6 września 1946 r. o ustroju rolnym i osadnictwie, stanowiące jego dorobek w rozumieniu art. 21 § 1 k.r. weszło do majątku wspólnego małżonków (zob. uchwały SN z dnia 30 listopada 1962, II CO 12/ 62, OSNC 1963, nr 12, poz. 255 i z dnia 13 listopada 1962, III CO 2/62 OSNC1963, nr 10, poz. 217).

Bezzasadnie zarzuca skarżący naruszenie art. 21 § 1 k.r. i art. 31 § 1 k.r.o., podnosząc pominięcie przez Sądy orzekające, okoliczności, że nadanie nieruchomości rolnej na podstawie dekretu z dnia 6 września 1946 r. miało charakter umowy darowizny, a więc jej przedmiot nie mógł wejść do majątku wspólnego małżonków już na podstawie art. 21 § 1 k.r., zgodnie z ustanowionym w jego § 2 wyjątkiem. Uznaniu nabycia nieruchomości na podstawie dekretu z dnia 6 września 1946 r. za darowiznę sprzeciwia się jego odpłatny charakter (art. 21 dekretu ustroju rolnym i osadnictwie).

Skutek w postaci zaliczenia majątku nabytego przez jedno z małżonków, pozostających w ustroju ustawowej wspólności majątkowej, do ich majątku wspólnego następuje z mocy samego prawa i wynika z samej istoty tej wspólności. Jeżeli więc – jak w sprawie niniejszej – nabywcą jest tylko jedno z małżonków, to ocena skuteczności nabycia dotyczy tylko tego małżonka. Zaliczenia nieruchomości nabytej przez Stanisława B. do majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską nie mogło zatem wyłączać nieposiadanie przez Anielę B. obywatelstwa polskiego, którego od nabywcy wymagał art. 14 ust. 1 dekretu z dnia 6 września 1946 r. Nie było tym samym uzasadnienia dla stosowania tego przepisu przy ocenie przynależności przedmiotowej nieruchomości do majątku wspólnego małżonków, a jego pominięcie w tym kontekście nie naruszało prawa.

Nie zachodzi tym samym również podstawa naruszenia przepisów postępowania, które wiąże skarżący w dalszych zarzutach skargi, z poniechaniem ustalenia – wbrew temu co zostało przyjęte w zaskarżonym wyroku – że Aniela B. w dacie nadania gospodarstwa była obywatelką niemiecką, a które nie mogło ono mieć wpływu na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a w zakresie kosztów postępowania stosownie do art. 102 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

